

موضوع تحقیق: حضرت مریم (ع) در قرآن

مقدمه

حضرت مریم از زنان بزرگوار و از شخصیت‌های برجسته جهان بشریت است

اصولاً در قرآن کریم جز مریم نام هیچ زنی برده نشده،^۱ تنها آن جناب است که در حدود بیست و چند سوره و در سی و چند آیه نام او را برده است. دین اسلام حضرت مریم از جمله معدود زنانی است که به مقام کمال و مطلوب انسانی دست یافته است.

در قرآن کریم بارها از این بانوی بزرگ سخن به میان آمده و پاکدامنی و عفت و حیا و ایمان و فضایل برجسته اخلاقی او تأیید شده است؛ حضرت مریم دختر عمران و از نسل حضرت داود است. مادرش، حنه، نذر کرد که فرزندی را که در شکم دارد خدمتگزار بیت المقدس گرداند حضرت مریم از ابتدا تحت سرپرستی پیامبر زمان، حضرت زکریا، قرار گرفت.

مادر این نوشتار برآنیم که عوامل مؤثر در تربیت معنوی حضرت مریم را مورد بررسی قرار دهیم. در ابتدا به نسب پاک و مطهر ایشان می پردازیم و بعد در پی ذکر صفات و ویژگی های اخلاقی این بانوی بزرگوار در آیات قرآن برمی آییم.

^۱ با توجه به تحقیق در آیات قرآن تنها بانویی که خداوند در قرآن به نامش تصریح نموده است حضرت مریم می باشد و در مورد زنان دیگری که در آیات قرآن در مورد آنان مباحثی ارائه شده به نام این زنان تصریح نشده است.

ضرب الله مثلا للذین کفروا امرأت نوح و امرأت لوط (تحریم: ۱۰)

ضرب الله مثلا للذین آمنوا امرأت فرعون (تحریم: ۱۱)

و أوحینا إلی أم موسی (قصص: ۷)

قالت امرأة العزیز الآن حصص الحق (یوسف: ۵۱)

امرأته حماله الحطب (مسد: ۴)

حضرت مریم

نسب حضرت مریم

پدر

و مَرِيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ^۱

پدر حضرت مریم (ع) عمران بن ماثان بن یعاقیم از فرزندان داود نبی (ع) داست^۲

. طبق بعضی از روایات، از سوی خدا به عمران وحی شد که به زودی خداوند پسر پریرکتی که می‌تواند بیماران غیرقابل درمان را درمان کند و مردگان را به فرمان خدا زنده نماید به تو عنایت خواهد کرد، عمران این مطلب را به همسرش حَنَه خبر داد. حَنَه وقتی که باردار شد، تصور می‌کرد که فرزند مذکور، همان است که در رحم دارد (غافل از آن که منظور از آن پسری که خداوند به عمران وحی نمود، نوهٔ عمران به نام عیسی - علیه السلام - است، که حَنَه برای مادر او (مریم) باردار می‌باشد).^۳

مادر

مادر حضرت مریم (ع) حنه، همسر عمران (ع) و خواهرش مادر یحیی (ع) همسر زکریا بود؛ یعنی مریم و یحیی پسر خاله و دختر خاله^۴ هم بودند

بر پایه نقل تاریخ نگاران و مفسران، این دو خواهرسالهای طولانی صاحب فرزند نشدند. دربارهٔ حنه مادر مریم (ع) گفته شده که روزی زیر سایه درختی نشسته بود و پرنده ای را دید که جوجه های خود را غذا می دهد. مشاهده ی این محبت مادرانه آتش عشق فرزند رادر دل او شعله ور ساخت و از صمیم قلب از درگاه خداوند فرزند تقاضا کرد و چیزی نگذشت که دعایش مستجاب و به مریم (ع) باردار شد^۵

برخی ویژگی های مادر حضرت مریم (ع) با توجه به آیات قرآن

إِذْ قَالَتِ امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ^۶

زن عمران گفت: «پروردگارا، آنچه در شکم خود دارم نذر تو کردم تا آزاد شده [از مشاغل دنیا و پرستشگر تو] باشد پس، از من بپذیر که تو خود شنوای دانایی.»

مادر مریم، جایگاهی خاص دارد. از بیان نذر او، اخلاص او، نام‌گذاری او و استعاده او این برداشت استفاده می‌شود. «نَذَرْتُ لَكَ»، «سَمَّيْتُهَا»، «أَعِيذُهَا بِكَ»^۷

۱- رشد معنوی مادر حضرت مریم تا آنچنان بود که بعد از سالها انتظار برای فرزند دار شدن، فرزند خود را نذر خدمت خانه خدا می‌کند. «امْرَأَتُ عِمْرَانَ رَبِّ إِنِّي نَذَرْتُ لَكَ»^۸

۲ بهره مندی مریم از مادری دوران‌دیش که قبل از تولد حضرت مریم به فکر مسیر خدمات او درآینده می باشد.^۹

۳- از خودگذشتگی حضرت مریم و اینکه تنها فرزندش را در راه خدا نذر کرد «نَذَرْتُ لَكَ مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا»

۴- مادر مریم با اینکه تنها دخترش را نذر خدا کرده، هنوز در حال دعا می باشد و می گوید خدایا این نذر را از من قبول کن «فَتَقَبَّلْ»

سر تعجب مادر مریم از تولد دختر

سر آن که مادر مریم از تولد مریم متعجب شد و پسر را غیر از دختر دانست، ماهیت نذر او بود، زیرا دختر گاه به سبب حیض باید از مسجد خارج شود؛ ولی محرر از مسجد خارج نمی شود، از این رو وقتی فرزندش دختر شد، چنین گفت (لَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَى) افزون بر این که در خدمت به مسجد و عباد آن هیچ گاه پسر قابل مقایسه با دختر نیست.^{۱۰}

مادر مریم برای ذریه فرزندش مریم نیز دعا کرد

وَ آتَى أَعْيُنَهَا بِكَ وَ ذُرِّيَّتَهَا مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ (و او و فرزندانش را از شیطان رانده شده، به تو پناه می دهم.)^{۱۱} از اینجا معلوم می شود که مادر مریم از نسل آینده فرزندش آگاه بود و برای آنها دعای کرد و این آگاهی صرف انتظار عادی نبود^{۱۲}

سرپرست حضرت مریم

مطابق تواریخ، عمران پدر مریم - علیها السلام -، قبل از تولد مریم - علیها السلام - از دنیا رفت، از این رو وقتی که مریم - علیها السلام - خدمتگذار مسجد شد، نیاز به سرپرست داشت، حنه مریم را که کودک بود به بیت المقدس نزد علما و دانشمندان یهود آورد و گفت: «این کودک هدیه به بیت المقدس است، سرپرستی او را یک نفر از شما برعهده بگیرد.» چون آثار عظمت از چهره مریم - علیها السلام - دیده می شد، گفتگو در میان دانشمندان بنی اسرائیل در گرفت، هر کدام از آنها می خواست این افتخار نصیب او شود. سرانجام تصمیم گرفتند قرعه کشی کنند، به کنار نهی آمدند. حضرت زکریا - علیها السلام - نیز جزء آنها بود. قلم ها و چوبهایی را که به وسیله آنها قرعه می زدند حاضر کردند، نام هر یک از داوطلبان سرپرستی مریم - علیها السلام - را روی آن چوبها نوشتند و آن قلم ها را در میان آب انداختند، هر قلمی که در میان فر و می رفت، بازنده بود و تنها قلمی که روی آب ماند، قلمی بود که نام زکریا روی آن نوشته شده بود. به این ترتیب سرپرستی زکریا - علیه السلام - نسبت به مریم - علیها السلام - قطعی شد، و در واقع حضرت زکریا - علیه السلام - از همه شایسته تر به سرپرستی مریم - علیها السلام - بود، زیرا علاوه بر مقام نبوت، شوهر خاله مریم - علیها السلام - نیز بود^{۱۳}

ویژگی های حضرت مریم در قرآن

۱- پاکي و طهارت مریم به عنوان نمونه والگوبرای تمام مومنان

در قرآن کریم بارها از این بانوی بزرگ سخن به میان آمده و پاکدامنی و عفت و حیا و ایمان و فضایل برجسته اخلاقی او تأیید شده است. به عنوان نمونه در سوره تحریم آیه ۱۲ او به عنوان نمونه و الگو برای تمام مومنان معرفی شده و پاکدامنی و طهارت او گوشزد شده است.

وَ مَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَ صَدَقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَ كَتَبْنَا فِيهَا الْفَاتِنِينَ^{۱۴}
و همچنین به مریم دختر عمران که دامان خود را پاک نگه داشت، و ما را از روح خود در آن دمیدیم او کلمات پروردگار و کتابهایش را تصدیق کرد و از مطیعان فرمان خدا بود!

" وَ مَرْيَمَ ابْنَتَ عِمْرَانَ الَّتِي أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا ... "

این آیه عطف است به جملۀ " امرأت فرعون"، و تقدیرش این است که: " و ضرب الله مثلا للذین امنوا مریم... خداوند مریم را مثل زده برای کسانی که ایمان آورده‌اند؛

" الّتی أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا" -

در این قسمت از آیه مریم را به خاطر عفتش می‌ستایید، و ستایش مریم (ع) در قرآن کریم مکرر آمده، و شاید این به خاطر رفتار ناپسندی باشد که یهودیان نسبت به آن جناب روا داشته، و تهمتی باشد که ایشان به وی زدند، و قرآن کریم در حکایت آن می‌فرماید: " وَ قَوْلِهِمْ عَلٰی مَرْيَمَ بُهْتَانًا عَظِيمًا" « و بهتان بزرگی که به مریم زدند،^{۱۵}» و در سوره انبیاء هم نظیر این قصه آمده می‌فرماید: " وَ الّتی أَحْصَنَتْ فَرْجَهَا فَنَفَخْنَا فِيهَا" « و به یاد آور زنی را که دامان خود را از آلودگی به بی‌عفتی پاک نگهداشت و ما از روح خود در او دمیدیم.^{۱۶}».

" وَ صَدَقَتْ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا" - یعنی مریم کلمات پروردگار خود را که به قول بعضی^{۱۷} همان وحی انبیا باشد، تصدیق کرد. بعضی^{۱۸} دیگر گفته‌اند: مراد از کلمات خدای تعالی در اینجا وعده و تهدید و امر و نهی خداست. ولی این وجه درست نیست، زیرا بنا بر این، دیگر احتیاج نبود نام کتب خدا را ببرد، چون کتب آسمانی همان وعده و وعید و امر و نهی است.

شاید منظور از تصدیق کلمات پروردگارش و تصدیق کتب خدای تعالی این باشد که مریم (ع) صدیقه بوده، هم چنان که در آیه زیر فرموده: " مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَاُمُّهُ صِدِّيقَةٌ"^{۱۹}

« مسیح پسر مریم غیر از فرستاده‌ای نبود، فرستاده‌ای که قبل از او هم فرستادگانی بودند و مادرش صدیقه و راستگو بود...».^{۲۰}

" وَ كَانَتْ مِنَ الْقَانِتِينَ" - یعنی مریم از زمره مردمی بود که مطیع خدا و خاضع در برابر اویند، و دائماً بر این حال هستند، و اگر مریم (ع) را با اینکه زن بود، فردی از قانتین خواند با اینکه کلمه مذکور جمع مذکر است، بدین جهت بود که بیشتر قانتین مردان هستند.

مؤید اینکه قنوت به این معنا است این است که قنوت به همین معنا در آیه‌ای دیگر، در خصوص مریم (ع) آمده، آنجا که ملائکه به حکایت قرآن کریم مریم را ندا داده می‌گویند: " يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَ اسْجُدِي وَ ارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ"^{۲۱} « ای مریم! برای پروردگارت قنوت و سجده کن، و با راکعان رکوع کن. ».^{۲۲}

۲- طعام بهشتی

در دین اسلام حضرت مریم از جمله معدود زنانی است که به مقام کمال و مطلوب انسانی دست یافته است.

كَلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ^{۲۳}

زکریا هر بار که در محراب بر او وارد می‌شد، نزد او [رُحعی] خوراکی می‌یافت. [می] گفت: «ای مریم، این از کجا برای تو آمده است؟ او در پاسخ می [گفت: «این از جانب خداست، که خدا به هر کس بخواهد، بی‌شمار روزی می‌دهد.»

ارزقی که همواره نزد مریم بوده رزق معمولی و عادی نبوده است]

و در این جمله، " رزقا" را بدون الف و لام آورده و این اشاره است به اینکه رزق نامبرده، طعام معهود در بین مردم نبوده، هم چنان که بعضی هم گفته‌اند: هر وقت زکریا به مریم سر می‌زد، میوه زمستانی را در تابستان و میوه تابستانی را در زمستان نزد او می‌دید.

مؤید این حکایت این است که اگر رزق نامبرده از طعام‌های معمول آن روز و طعام موسمی بود، نکره آمدن "رزقا" این معنا را می‌رساند، که زکریا هیچوقت اطاق مریم را خالی از طعام نمی‌دید بلکه همواره نزد او رزقی را می‌یافت، و در این صورت زکریا از پاسخ مریم قانع نمی‌شد، برای اینکه پاسخ مریم این بود که این رزق از ناحیه خداست، و از ناحیه خدا بودن رزق اختصاص به رزق مریم ندارد، رزق همه مردم از ناحیه خدا است و جا داشت دو باره زکریا بپرسد این رزقی که خدا روزیت کرده به وسیله چه کسی به تو رسیده، چون ممکن است افرادی از مردم که به معبد آمد و رفت دارند برایش آورده باشند، پس از اینکه می‌بینیم زکریا از پاسخ مریم قانع شده، معلوم می‌شود رزق نامبرده رزق معمولی نبوده است.^{۲۴}

۳- برتری مریم بر زنان عالم

تنها بانویی که در قرآن کریم به نام خاص او تصریح شده است و با کمال تجلیل از وی سخن به میان آمده است، حضرت مریم (ع) است :

وَ إِذْ قَالَتِ الْمَلَائِكَةُ يَا مَرْيَمُ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ وَ طَهَّرَكِ وَ اصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ^{۲۵}

و [یاد کن] هنگامی را که فرشتگان گفتند: «ای مریم، خداوند تو را برگزیده و پاک ساخته و تو را بر زنان جهان برتری داده است.»

اولین نکته شایان ذکر درباره آیه مزبور آن است که اصطفاى اول چون بدون حرف جر استعمال شده، اصطفاى نفسی است و اصطفاى دوم که با (على) استعمال شده، استعمال قیاسی است. بنابراین (إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاكِ) یعنی تو صفوه و برگزیده و مختار و بر چیده شده ی خدایی، (وَ اصْطَفَاكِ عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ) یعنی نه تنها تو صفوه و برجسته ای، بلکه بر همه ی زنان علم برتری، و چون کلمه (عَلَى نِسَاءِ الْعَالَمِينَ) مطلق است، نمی توان گفت که مریم (ع) نسبت به زنان عصر خود مصطفی و برجسته بود. اطلاق آیه آن است که نسبت به همه ی زنان جهان برجستگی دارد، لیکن در زمینه خاص، یعنی از این جهت در بین زنان عالم مورد اصطفاى خاص است که بتواند بدون داشتن همسر مادر شود^{۲۶}

دومین نکته این که کسانی که کلام ملائک را بشنوند و تردید نکنند که این کلام ملائکه است [محدثند، چنانکه از آیه مزبور به خوبی برمی آید که مریم (ع) محدثه است.^{۲۷} نکته دیگر آنکه با توجه به آیه

يَا مَرْيَمُ اقْنُتِي لِرَبِّكِ وَ اسْجُدِي وَ ارْكَعِي مَعَ الرَّاكِعِينَ^{۲۸}

ای مریم، فرمانبر پروردگار خود باش و سجده کن و با رکوع کنندگان رکوع نما.»

که پس از آیه مزبور آمده است شاید بتوان گفت : آن برجستگی های سه گانه، یعنی برگزیدگی، مطهره بودن و برتری زنان عالم، محصول این بندگی های سه گانه باشد، بنابر این خدای سبحان به حضرت مریم می فرماید : اگر میخواهی این فضایل مستدام بماند عمل و اسباب آن را استمرار ببخش؛ از پروردگارت اطاعت کن و سجده کن و بانماز گزاران نماز بخوان.^{۲۹}

۴- عبادت زاهدانه و متواضعانه

عبادت زاهدانه و متواضعانه حضرت مریم علیها السلام در میان قوم متعصب و متحجر، با ملامت و مرارت های بی شماری همراه بود. لیک آن بانو بر استقامت محقانه خویش پای فشرد و ظفر یافت.

وَ اذْكُرْ فِي الْكِتَابِ مَرْيَمَ إِذِ اتَّيَبَّتْ مِنْ أَهْلِهَا مَكَانًا شَرْقِيًّا.^{۳۰}

«در این کتاب مریم را یاد کن آن دم که در مکانی در طرف شرقی مسجد از کسان خود کناره گرفت.»

علاوه بر طعام بهشتی که در محراب عبادت نصیب او می گردید، در هنگام وضع حمل هم مورد التفات کریمانه حضرت حق قرار گرفت و کرامات کم نظیری شامل حال او گردید:

اولاً: جاری شدن چشمه آب گوارا در زیر پای آن محدث.

فَنَادَاهَا مِنْ تَحْتِهَا أَلَّا تَحْزَنِي قَدْ جَعَلَ رَبِّكِ تَحْتَكِ سَرِيًّا^{۳۱}

پس، از زیر [پای] او [فرشته] وی را ندا داد که: غم مدار، پروردگارت زیر [پای] تو چشمه آبی پدید آورده است.

ثانیاً: با روئیدن رطب تازه بر درخت نخل فرتوت و خشکیده بارقه امید دم یده گشت. بنابراین با عنایات بی شائبه خداوند برای یک مادر با عفاف، هم غذا مهیا شد، هم آب گوارا!!

وَ هُزِّي إِلَيْكِ بِجِذْعِ النَّخْلَةِ تُسَاقِطُ عَلَيْكِ رُطَبًا جَنِيًّا^{۳۲}

و تنه درخت خرما را به طرف خود [بگیر و] بتکان، تا بر تو خرماي تازه می‌ریزد.

فَكُلِي وَ اشْرَبِي وَ قَرِي عَيْنًا فَمَا تَرَيْنَ مِنَ الْبَشَرِ أَحَدًا فَقُولِي إِنِّي نَذَرْتُ لِلرَّحْمَنِ صَوْمًا فَلَنْ أُكَلِمَ الْيَوْمَ إِنْسِيًّا^{۳۳}

و بخور و بنوش و دیده روشن دار. پس اگر کسی از آدمیان را دیدی، بگوی: «من برای [خدای] رحمان روزه نذر کرده‌ام، و امروز مطلقاً با انسانی سخن نخواهم گفت.»

۵- قضیه پدر نداشتن حضرت عیسی (ع)

قضیه پدر نداشتن حضرت عیسی (ع) در قرآن مجید به صورت مسئله ای تاریخی نقل شده است. حاکی از اینکه مردم بر سر حضرت مریم که شوهری نداشته است، فریاد کشیده و او را به بی عفتی متهم کرده اند از این رو لازم شده است که او روزه سکوت بگیرد تا خود نوزاد به قدرت خدای متعال به سخن آید و از مادرش رفع تهمت کند.

فَأْتَتْ بِهِ قَوْمَهَا تَحْمِلُهُ قَالُوا يَا مَرْيَمُ لَقَدْ جِئْتِ شَيْئًا فَرِيًّا (يَا أُخْتَ هَارُونَ مَا كَانَ أَبُوكَ امْرَأَ سَوْءٍ وَ مَا كَانَتْ أُمُّكَ بَغِيًّا^{۳۴}

پس مریم در حالی که نوزادش را در آغوش گرفته بود، او را به نزد بستگان خود آورد. گفتند: ای مریم! به راستی کار بسیار ناپسندی مرتکب شده‌ای.

ای خواهر هارون! پدرت مرد بدی نبود و مادرت (نیز) بدکاره نبود.

۶- صدیقه بودن حضرت مریم

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَ أُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ أَنْظُرْ كَيْفَ نَبِّئُ لَهُمُ الْآيَاتِ ثُمَّ أَنْظِرْ أَنِّي يُوفِّكُونُ.^{۳۵}

«عیسی پسر مریم به جز پیامبری نیست که پیش از او نیز پیامبرانی بودند و مادرش زنی راستگو بود، هر دو (مانند مردمان) غذا می خوردند، بنگر چگونه آیات خود را برای آنان بیان می کنیم، و سپس بنگر چگونه روی بر می گردانند.»

خداوند کریم عیسیای پیغامبر را فرزند زنی یاد می کند که او در صداقت و سلامت گفتار و کردار شهره زمانه است.

و آن دو را از سلک خاکیان می نامد که با تهذیب و تأدیب نفس خویش با افلاکیان محاوره و مراوده ای دیرینه داشتند.

از دامن حضرت مریم علیهاالسلام راستگو و درست کردار، پیامبری چون عیسی مسیح علیه السلام عروج می کند.^{۳۶}

نتیجه

عوامل مؤثر در تربیت معنوی حضرت مریم عبارتند از:

الف- روح پاک مادر. «فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ»

برای پرورش کسی مانند مریم (ع) که مادرپیامبری چون حضرت مسیح خواهد شد، شرایطی لازم است

چشم پوشیدن مادر از همه ی حقوق خویش و وقف فرزند در راه خدا

۲- فرزند را به خدا سپردن، برای تربیت صحیح (خدای تکفل زکریا (ع) نشان داد که برای تربیت فرزند صالح به مربی و معلمی چون زکریا نیاز است)

۳- اجابت دعای مادر از ناحیه خدای سبحان

ب- جسم سالم. «نَبَاتًا حَسَنًا»

پ- تعلیم و تربیت الهی.

ج- «كَفَّلَهَا زَكَرِيَّا» حضرت مریم در محیطی امن و روحانی و به دست انسانی شایسته والهی چون زکریا تربیت شد

دال- تغذیه پاک. «وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا» که در تاریخ آمده است:^{۳۷} کوتاه سخن اینکه آن چه از اهداف تربیتی داستان حضرت مریم علیهاالسلام می آموزیم آن است که با اندیشه دینی و دست یابی به هدف نهایی و کمال معنوی که همان قرب به حق می باشد، باید مجدانه و مدبرانه گام برداشت تا مراد حاصل آید.

حضرت مریم علیهاالسلام با استعانت از درگاه خداوند منان، مکنونات قلبی خویش را به اطاعت بی قید و شرط آفریدگار هستی در آورد.

بنابراین شایسته است همه زنان و مردان عالم، کردار و رفتار هدفمند آن بانوی نمونه را، به عنوان الگوی تربیتی و اخلاقی، سرلوحه کار خویش قرار دهند.

پی نوشت ها

^۱ التحريم: ۱۲

^۲ عبدالله، جوادی آملی، تسنیم، قم، مرکز نشر اسراف ۱۳۸۷ ه. ش چاپ اول ج ۱۴ ص ۹۷ (و عمران بن ماثان بن عازور بن صاروی ابن الردی بن آسال بن عازور بن النعمان بن أیبون بن روبائیل بن سلیتا بن أوباخش و هو ابن لوبانیة بن بوشنا بن أیمن بن سلنا بن حزقیل بن یونس بن متی بن إیحان ابن بانومر بن عوریا بن معقبا بن أمصیا بن نواسر بن حزالی بن یهورم بن یوسقط ابن أسا بن راخیم بن سلیمان بن داود بن أتسی بن عوبید بن عمی ناذب بن رام ابن حضرون بن قارص بن یهوذا بن یعقوب بن إسحاق «۱» بن إبراهيم- علیهم السلام) بلخی، مقاتل بن سلیمان تفسیر مقاتل بن سلیمان، بیروت. دار احیاء التراث العربی ۱۴۲۳ ق. ج ۴، ص: ۳۸۰

^۳ قال و حدثنی أبی عن الحسن بن محبوب عن علی بن رئاب عن أبی بصیر عن أبی عبد الله ع قال إن قلنا لكم فی الرجل منا قولاً فلم یکن فیہ کان فی ولده أو ولد ولده فلا تنكروا ذلك إن الله أوحى إلى عمران أنى واهب لك ذكراً مبارکاً یبرئ الأکمه و الأبرص و یحیی الموتى یأذنی و جاعله رسولا إلى بنی إسرائيل فحدث بذلك امرأته حنة و هی أم مریم فلما حملت بها کان حملها عند نفسها غلاماً «فَلَمَّا وَضَعَتْهَا أَنْثَى قَالَتْ رَبِّ إِنَّی وَضَعْتُهَا أَنْثَى ... وَ لَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَى» لأن البنت لا تكون رسولا یقول الله «وَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ» فلما وهب الله لمریم عیسی ع کان هو الذی بشر الله به عمران و وعده إياه فإذا قلنا لكم فی الرجل منا شیئاً فکلن فی ولده أو ولد ولده فلا تنكروا ذلك. (قمی علی بن ابراهیم، تفسیر قمی قم دار الکتب ۱۳۶۷ ش، ج ۱، ص: ۱۰۱)

^۴ عبدالله، جوادی آملی، تسنیم ج ۱۴، ص ۱۳۶

^۵ همان ۱۳۷

^۶ آل عمران: ۳۵

^۷ قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران. مرکز فرهنگى درسهاى از قرآن ۱۳۸۳. ش ج ۲، ص: ۵۰

^۸ آل عمران: ۳۵

^۹ قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۲، ص: ۵۰

^{۱۰} (عبدالله، جوادی آملی، تسنیم ج ۱۴ ص ۱۴۵ و براساس روایت از تفسیر عیاشی (عن حفص البختری عن أبی عبد الله ع فی قول الله «إِنِّی نَذَرْتُ لَكَ مَا فِی بَطْنِی مُحَرَّرًا» المحرر یكون فی الكنيسة و لا یخرج منها فَلَئِمَّا وَضَعْتُهَا أَنْثَى «قَالَتْ رَبِّ إِنَّی وَضَعْتُهَا أَنْثَى وَ اللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَ لَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَى» إن الأنثی تحيض فتخرج من المسجد و المحرر لا یخرج من المسجد) عیاشی، محمد بن مسعود، کتاب التفسیر، تهران، چاپخانه علمیه ۳۸۰ (ق ۱، ج ۱، ص: ۱۷۱)

^{۱۱} آل عمران: ۳۶

^{۱۲} عبدالله، جوادی آملی، تسنیم ج ۱۴، ص ۱۳۷

^{۱۳}، مترجمان، ترجمه مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران ۱۳۶۰ ش، اشارات فراهانی ج ۴، ص: ۵۱

^{۱۴} تحریم: ۱۲

^{۱۵} سوره نساء، آیه ۱۵۶

^{۱۶} سوره انبیاء، آیه ۹۱

^{۱۷} ، آلوسی ، سید محمود ، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم، بیروت ، دارالکتب العلمیه ۱۴۱۵ ق . ، ج ۱۴ ، ص: ۳۵۹

^{۱۸} همان

^{۱۹} سوره مائده، آیه ۷۵

^{۲۰} موسوی همدانی ، سید محمدباقر ، ترجمه تفسیر المیزان، قم ، انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴ ش ج ۱۹، ص:

۵۸۰

^{۲۱} سوره آل عمران، آیه ۴۳.

^{۲۲} موسوی همدانی ، سید محمدباقر ، ترجمه تفسیر المیزان ، ج ۱۹، ص: ۵۸۰

^{۲۳} آل عمران: ۳۷

^{۲۴} موسوی همدانی ، سید محمدباقر ، ترجمه تفسیر المیزان ، ج ۳، ص: ۲۷۴

^{۲۵} آل عمران: ۴۲

^{۲۶} . جوادی آملی ، عبدالله؛ تفسیر موضوعی قرآن کریم (سیره پیامبران (علیهم السلام) در قرآن ، قم ه. ش. ۱۱۳۷۹، مرکز نشر اسراء،

چاپ دوم ج ۶-۷، ص ۳۷۲ و بلخی ، مقاتل بن سلیمان تفسیر مقاتل بن سلیمان ، ج ۱، ص: ۲۷۵

^{۲۷} همان

^{۲۸} آل عمران: ۴۳

^{۲۹} ه جوادی آملی ، عبدالله؛ تفسیر موضوعی قرآن کریم. ص ۳۷۴

^{۳۰} مریم: ۱۶

^{۳۱} مریم: ۲۴

^{۳۲} مریم: ۲۵

^{۳۳} مریم: ۲۶

^{۳۴} مریم: ۲۸-۲۷

۲۶ قرائتی، محسن، تفسیر نور، ج ۲، ص: ۵۳

منابع و ماخذ

۱- قرآن کریم

۲- آلوسی، سید محمود، روح المعانی فی تفسیر القرآن العظیم، بیروت، دارالکتب العلمیه ۱۴۱۵ ق.، ج ۱۴،

۳- بلخی، مقاتل بن سلیمان تفسیر مقاتل بن سلیمان، بیروت. دار احیاء التراث ۱۴۲۳ ق. ج ۴،

۴- جوادی آملی، عبدالله؛ تفسیر موضوعی قرآن کریم (سیره پیامبران (علیهم السلام) در قرآن، قم، ش ۱۳۷۹، مرکز نشر اسراء، چاپ دوم ج ۶-۷،

۵- جوادی آملی، عبدالله، تسنیم، قم، مرکز نشر اسراء ۱۳۸۷ ه. ش چاپ اول ج ۱۴

۶- عیاشی، محمد بن مسعود، کتاب التفسیر، تهران، چاپخانه علمیه ۱۳۸۰ ق.، ج ۱، ص: (۱۷۱)

۷- قرائتی، محسن، تفسیر نور، تهران. مرکز فرهنگی درسهای از قرآن ۱۳۸۳. ش ج ۲،

۸- قمی علی بن ابراهیم. تفسیر قمی قم دارالکتب، ۱۳۶۷ ش، ج ۱، ص: (۱۰۱)

۹- مترجمان، ترجمه مجمع البیان فی تفسیر القرآن، تهران، ۱۳۶۰ ش، انتشارات فراهانی ج ۴،

۱۰- موسوی همدانی، سید محمدباقر، ترجمه تفسیر المیزان، قم، انتشارات اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، ۱۳۷۴ ش ج ۱۹،